

Spor etter fisk, datamaskiner, ord og tid

Thomas Hylland Eriksen

I et par-tre år har jeg skrevet en månedlig spalte i *Magasinet*, Dagbladets lørdagsbilag. Tanken bak spalten er at samfunnsvitere skal bruke sine fagkunnskaper på andre måter enn de er vant til. Ideen er ... glimrende. Sjangeren er mini-essayet. Maksimumslengde er 5000 tegn. Det er vanskeligere å skrive kort enn langt, og jeg bruker nesten alltid like lang tid på å stryke som på å skrive. Her er noen spor. Jeg husker ikke nøyaktig når de stod på trykk, og derfor er listen alfabetisk og ikke kronologisk. Mer kommer når jeg får ryddet i harddiskene mine.

Oktober 2007
THE

Orden i ordene

Det finnes en amerikaner som prøver å koble sammen all kunnskap elektronisk. Han har visst ikke orden i lommene sine heller.

Det kan umulig stemme at kunnskap er makt, tar jeg meg i å tenke når jeg leser hva mektige mennesker kan få seg til å si. Det virker iallfall åpenbart at kunnskap ikke er *nødvendig* for å oppnå makt. Tvert imot, faktisk. For mye kunnskap kan jo føre til handlingslammelse og tvil.

Dette er både riktig og galt. Hvor uvitende de enn måtte være rent personlig, er mektige menn og kvinner avhengige av et miljø rundt seg hvor kunnskapene finnes, organisert på en slik måte at de lett kan hentes frem. Det sies om visse statsledere at de knapt åpner en avis, men hvis rådgiverne deres heller ikke hadde lest, ville de ha ligget tynt an.

I mange hundre år har leksikonet stått som den viktigste samlingen av velordnet, etterrettelig kunnskap. Det eldste kjente leksikonet ble satt sammen av Platons nevø Speusippus, og det mest kjente er Encyclopedia Britannica. Det rareste skal visstnok være et kinesisk oppslagsverk fra 1400-tallet.

Det var skotten William Smellie som skrev samtlige artikler i den første, trebinds, utgaven av Britannica, utgitt i 1768-71. Senere er verket kommet i mange utgaver, med voksende sidetall og stadig flere bidragsyttere. Noen regner den ellefte utgaven fra 1910-11

som den fineste, og utgaven jeg har stående hjemme, nummer seksten i rekken, er på 32 tykke bind med flortynt papir og tette tospaltere.

Mye for pengene, tenkte jeg den dagen i 1987 da jeg nær ødela ryggen på å slepe de blytunge eskene opp til studenthybelen. At avdragene ville forfalle månedlig til langt utpå nittitallet, plaget meg ikke et sekund. Det kan ha sine fordeler å være ung.

Det gikk bare noen år før verden så annerledes ut. Papirleksikonet ble nå betraktet som gårsdagens arkiv, og Britannica tilbød hele verket, sammen med et utvalg ordbøker, på en DVD-ROM til rundt en tusenlapp. Da jeg bar esken hjem fra Posten, i frakkelommen for å være nøyaktig, gikk tankene i retning av et foredrag med Jon Bing, der han prøvde å forklare en måpende forsamling hvor mye informasjon som kunne få plass i et lagringsmedium på størrelse med en sukkerbit.

I vår tid lever papirleksikonet videre, side om side med sine elektroniske alternativer. De har alle sine begrensninger. Første bind av Britannica gjør rede for utvalgsriteriene i resten av verket, for ingen skal innbille seg at verket inneholder alt som er verdt å vite. Likevel finnes det fremdeles visjonære som drømmer om å koble sammen *all* eksisterende kunnskap på en brukervennlig og intelligent måte.

Den største av dem er amerikaneren Ted Nelson. Han har jobbet med saken i over førti år.

Nelsons livsprosjekt heter Xanadu, etter det mytiske landet som er nevnt i Coleridges dikt «Kublai Khan». Målet er å lenke tekster sammen elektronisk, på en demokratisk og brukervennlig måte. World Wide Web, som ble lansert 30 år etter at Nelson hadde begynt og var delvis inspirert av hans ideer, er etter Nelsons mening ingen løsning. Der jakes det i det uendelige på nåler i høystakker, og teknologien er ikke enkel nok. Hans visjon er et globalt fildelingssystem hvor man i siste instans kan finne alt.

Ideen om Xanadu ble lansert i 1965, da Nelson påpekte at datamaskiner var mer enn avanserte regnemaskiner, at de egnet seg godt til å lagre og formidle tekst, og at bare fantasien satte begrensninger. Samtidig innførte han ordet «hypertekst».

Selv har Nelson mer enn nok fantasi. Han har også mange lommer i klærne sine, og på en vanlig dag inneholder de blant annet en liten båndopptager, penner i flere farger, gule lapper, en spiralblokk, spisepinner og mengder av selvlagede arkivmapper i miniformat.

Ted Nelson har aldri avsluttet noe prosjekt. Husbåten hans i San Francisco skal være full av ufullstendige notater og usendte brev. Går man til hjemmesiden hans, er den for tiden nesten tom. Det eneste som står der, bortsett fra navnet, er: «Currently undergoing reinvention». Holder på å bli gjenoppfunnet.

Av og til har Nelson klart å lokke til seg investorer. Alle har tapt innsatsen og mistet interessen. Dessverre. For ideen er storartet.

Den aldrende Nelson fremstår kanskje, med sine utallige arkivkort og innskutte bisetninger, som et tragisk offer for informasjonsrevolusjonen. I så fall er det storhet over hans tragedie. Han vil etterlate seg et monument, ufullendt selvfølgelig, men i gigantisk format.

Kunnskap er altså ikke nødvendigvis makt, den kan like gjerne føre til avmakt. Derfor er det med en særlig glede at vi fortsetter å lese leksikon, vel vitende om at det har en slutt, selv om man skal ha flaks for å få øye på den uten teleskop.